

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Cinnî, *el-Ḥaşâ'îş* (nşr. Muhammed Ali en-Neccârî), Kahire 1371-76/1952-56, nâşirin mukaddimesi, I, 69-73; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdebâ'*, XII, 109; İbnü'l-Kiftî, *İnbâhü'r-ruvât*, II, 336; Süyûtî, *el-İktirâh* (nşr. Ahmed Subhî Furat), İstanbul 1975, s. 4, ayrıca bk. nâşirin mukaddimesi, s. 10-11; *Keşfü'z-zunûn*, I, 706; Abdülkâdir el-Bağdâdî, *Ḥizânetü'l-edeb*, I, 18; Serkîs, *Mu'cem*, I, 66; Brockelmann, *GAL*, I, 126; *Suppl.*, I, 192; C. Zeydân, *Âdâb* (Dayf), II, 303-304; Subhî es-Sâlih, *Dirâsât fi fihki'l-luğa*, Beyrut 1379/1960, s. 23; Sezgin, *GAS*, IX, 176; Seyyid Ya'kûb Bekr, *Nuşûş fi fihki'l-luğati'l-Arabiyye*, Beyrut 1970, I, 28-32; a.m.f., *Nuşûş fi'n-naḥvi'l-'Arabî*, Beyrut 1984, s. 123-127; Abdud er-Râcihî, *Fikhu'l-luğa fi'l-kütübî'l-'Arabiyye*, Beyrut 1972, s. 190-191; Abdülvehhâb İbrâhîm Ebû Süleyman, *Kitâbetü'l-baḥşil-İlmî*, Cidde 1403/1983, s. 523; *Ma'a'l-mektebe*, s. 299-300; Emîl Bedî Ya'kûb, *Fikhu'l-luğati'l-'Arabiyye ve ḥaşâ'îşuhâ*, Beyrut 1986, s. 46-49; Abdülvehhâb es-Sâbûnî, *'Uyûnû'l-mû'elleftât* (nşr. Mahmûd Fâhûrî), Halep 1413/1992, I, 264-265; Mehmet Yavuz, *İbn Cinnî: Hayatı ve Arap Gramerindeki Yeri* (doktora tezi, 1996), İÜ Ed.Fak., s. 80-82; Mâzin el-Mübârek, *en-Nuşûşü'l-luğaviyye*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Fıkr), s. 11; Abdülmecid Hâşim el-Hüseynî, "el-Ḥaşâ'îş İ-Ebî'l-Fetḥ 'Osḡmân b. Cinnî", *Tî*, IX, 229-248; G. C. Anawati, "Textes arabes anciens édités en Egypte au cours des années 1955 et 1956", *MIDEO*, III (1956), s. 261-264; Muhammed Es'ad Tâles, "Ebû'l-Fetḥ b. Cinnî", *MMIADm.*, XXXII/4 (1957), s. 345-346.

MEHMET YAVUZ

el-HASÂİSÜ'L-KÜBRÂ

(الخصائص الكبرى)

Süyûtî'nin

(ö. 911/1505)

Hz. Peygamber'in
mü'cizelerine dair rivayetleri
bir araya getiren eseri.

Resûl-i Ekrem'in nübüvvetini kanıtlamak amacıyla yazılan eserlere "delâilü'n-nübüvve" adı verildiği gibi "onun diğer insanlardan ayırt edilmesini sağlayan özellikleri" anlamında "hasâisü'n-nübüvve" de denilmiştir. Moğultay b. Kılıç'ın *Ḥaşâ'îşü'n-nebî* (*Ḥaşâ'îşü'l-Muḡstafâ*), İbn Dihye el-Kelbî'nin *Nihâyetü's-sûl fi ḥaşâ'îşü'r-Resûl*, İbn Mülâkkn'ın *Gâye-tü's-sûl fi ḥaşâ'îşü'r-Resûl*, İbn Zekrî el-Fâsî'nin *el-Ḥaşâ'îş fi zikri'n-nebî*, Ca'fer b. Hasan el-Berzencî'nin *el-Ḥaşâ'îşü'n-nebeviyye* adlı eserleri bunlardan bazılarıdır (Brockelmann, *GAL Suppl.*, III, 901). Abdurrahman b. Ömer el-Bulkînî, Kemâleddin b. Muhammed eş-Şâmî, Kutbüddin el-Haydırî, İbn Müsdî ve İbn Hacer el-Askalânî gibi âlimlerin de bu türdeki eserlerini benzer adlarla yazdıkları bilinmektedir (*Keşfü'z-zunûn*, I, 706).

Süyûtî, bu türün en hacimli eseri olan kitabının adını mukaddimede zikretmediği gibi kendisinin yaptığı muhtasarında da belirtmemiş, sadece Hz. Peygamber'in mü'cizelerini ve özelliklerini (mu'cizât ve hasâis) içerdiğini ifade etmiştir. Bu sebeple kitap *el-Ḥaşâ'îş ve'l-mu'cizâtü'n-nebeviyye*, *el-Ḥaşâ'îşü'l-küb-râ*, *el-Ḥaşâ'îşü'n-nebeviyyetü'l-küb-râ*, *Kitâbü'l-Mu'cizât*, *Kifâyetü't-tâlibi'l-lebîb fi ḥaşâ'îşü'l-ḥabîb* gibi isimlerle anılmıştır. Eserin girişinde müellif, Resûl-i Ekrem'in nübüvvetini kanıtlayan bütün rivayetleri derlediğini, ancak uydurma olanlarına yer vermediğini, isnad açısından zayıf rivayetleri araştırdığını, topladığı malzemeyi tasnif etmeye çalıştığını, böylece sahasında en doyurucu hale gelen kitabının inkârcılar, bozguncular, bid'atçılar, mülhidler ve inatçı filozoflara karşı bir reddiye teşkil ettiğini söylemektedir.

Eseri on dört bölüm halinde incelemek mümkündür. Birinci bölümde, Hz. Peygamber'in yaratılıştan itibaren peygamber olmasına kadar geçen belli başlı hadiselere, geçmiş ilâhî kitaplarda adından bahsedilmesine ve doğumundan önce Mekke'de vuku bulan olaylara ilişkin rivayetlere yer verilir. İkinci bölümde, Resûl-i Ekrem'in vücudunda nübüvvetine delâlet eden üstün özelliklere dair rivayetlerle nübüvvetinden önce zuhur eden fevkalâde olaylara dair haberler nakledilir. Bu arada annesi, dedesi ve yakın çevresiyle olan ilişkilerinde nübüvvet özelliklerinin görüldüğüne dair inançlar da anlatılır. Üçüncü bölüm, nübüvvetten itibaren Medine'ye hicrete kadar vuku bulduğu rivayet edilen mü'cizeler hakkındadır. Burada ağacın yerinden kopup Hz. Peygamber'in yanına gelmesi, Resûl-i Ekrem'in yerden su fışkırtması, isrâ ve mi'râcin gerçekleşmesi, ayın ikiye ayrılması mü'cizeleriyle hicret esnasında görülen mü'cizeler anlatılır. Eserin dördüncü bölümünde, Resûlullah'ın hicretine Medine'nin içtimâî hayatında meydana gelen fevkalâde iyileşmeler ve savaşlarda vuku bulan mü'cizelere, beşinci bölümde Hz. Peygamber'in devlet başkanlarına yazdığı mektupların ilgililere ulaştırılması sırasında gerçekleşen mü'cizelerle, çeşitli kabilelerin müslüman olmak için gönderdikleri heyetlerin ve müslüman olan fertlerin şahit olduğu mü'cizelere dair rivayetlere, ayrıca Vedâ haccı sırasında müşahede edilen fevkalâde olaylara yer verilir. Altıncı bölüm, Resûl-i Ekrem'in suyu ve çeşitli yemekleri çoğaltmasına, yedinci bölüm de-

ve, koyun, ceylan gibi hayvanlarla konuşmasına, ölüleri diriltip onlara hitap etmesine, hastaları iyileştirip körlerin gözlerini açmasına ve dilsizleri konuşturmasına dair rivayetleri ihtiva eder. Sekizinci bölüm, onun cansız varlıklarla ilgili mü'cizelerini nakleden rivayetlere ayrılmıştır. Burada yemeğin ve kum tanelerinin tesbih etmesi, hurma kütüğünün inlemesi, dağın hareket etmesi, asâsının ve parmaklarının parlaması, batan güneşi geri getirmesi vb. olaylar, dokuzuncu bölümde Hz. Peygamber'in rahmet, hastalık, fitneler, dünya, cuma, kıyamet gibi kavramları cisimlere bürünmüş olarak görmesiyle Hızır ve İsâ peygamberle buluşması anlatılır. Onuncu bölümde Resûl-i Ekrem'in ashabının melekleri ve cinleri görüp onlarla konuştuğunu nakleden rivayetlere yer verilir. Eserin on birinci bölümünde, Peygamber'in gelecekte vuku bulacağını bildirdiği olayların aynen gerçekleştiğini anlatan rivayetler kaydedilir. Burada, fethedilen ülkelerin isimleriyle ashaptan kimlerin nerede öleceği, hangi mezheplerin ortaya çıkacağı, kıyamet alâmetleri, ümmetin başına ne gibi olayların geleceği vb. hususlar konu edilmiştir. On ikinci bölüm, Resûl-i Ekrem'in kabule mazhar olmuş duaları ve onun zamanında ashap tarafından görülen rüyalarla ilgilidir. On üçüncü bölümde geçmiş peygamberlerin faziletleriyle Resûlullah'ın faziletlerinin mukayesesi yapılır; her peygambere verilen mü'cizenin bir benzerinin son peygambere de verildiği anlatılır. Burada onun nübüvvetinin hilkatın başlangıcında ortaya çıkması, getirdiği ilâhî kitabın tahrife uğramadan kıyamete kadar devam etmesi, nübüvvetinin evrensel bir nitelik taşıması, kendisine ve ümmetine hem dünyada hem de âhirette çeşitli ayrıcalıklar tanınması gibi konulara temas edilir. Eserin son bölümü Hz. Peygamber'in vefatıyla ilgili mü'cizelere dairdir.

Büyük çoğunluğu rivayetlerden oluşan eserde bazan kısa açıklamalara da yer verilmiş, nakillerde Ebû Nuaym el-İsfahânî ile İbn Asâkir'in eserleri önemli birer kaynak teşkil etmiştir. Bunların yanı sıra *Kütüb-i Sitte*'den de faydalanılmıştır. Ayrıca İbn Ebû Şeybe'nin *el-Muşannef*, Zübeyr b. Bekkâr'ın *Aḥbâru Medîne*, Ebû'l-Kâsım İbn Abdülhakem'in *Fütûhu Mışır*, İbn Ebû'd-Dünyâ'nın *Kitâbü'l-Kuḡbâr*, İbn Ebû Dâvûd'un *Kitâbü'l-Meşâḡif*, Hakîm et-Tirmizî'nin *Târîhu Nisâbûr* ve *Nevâdirü'l-uşûl*, İbn Hibbân'ın *Kitâbü's-Şaḡâbe*, Ebû'l-Ferec el-İsfa-

hânî'nin *el-Egâni*, Taberânî'nin *Müsne-dü's-Şâmiyyin*, Hattâbî'nin *Ğaribü'l-ğadîs*, Hâkim en-Nîsâbü'rî'nin *el-Müstedrek*, Sülemî'nin *Kitâbü'l-Efîme*, Beyhakî'nin *es-Sünenü'l-kübrâ*, *el-Esmâ' ve's-sifât*, Hatîb el-Bağdâdî'nin *Ruvâtü Mâlik*, Ebû Bekir İbnü'l-Arabî'nin *Şerhu't-Tirmizî*, Ebû Saîd el-Hargûşî'nin *Şerefü'l-Muşafâ*, Nevevî'nin *Şerhu'l-Muhezzeb*, İbn Hacer el-Askalânî'nin *Fethu'l-bârî*, Bedreddin el-Aynî'nin *eş-Şevâhidü'l-kübrâ* adlı eserleri *el-Ğaşâ'îş*'in başlıca kaynakları oluşturmıştır. Yer yer yapılan açıklamalar için de Bâkîllânî, Zemahşerî, Tâceddin es-Sübkî gibi âlimlerin eserlerine atıflarda bulunulmuştur.

el-Ğaşâ'îş'te sahih hadislerin yanında pek çok zayıf ve mevzû rivayet de bulunmaktadır. Süyûtî'nin, eserin girişinde zayıf ve mevzû rivayetlerin ayıklandığını belirtmesine rağmen, *el-Le'âli'l-maşnû'a fi'l-eğdâsi'l-mevzû'a* adlı kitabında bizzat kendisinin mevzû olduğunu söylediği rivayetlerle ilk dönem muhaddislerinin zayıf veya mevzû kabul ettiği rivayetlere yer vermesi şaşılacak bir tutumdur. Eserde, Hz. Peygamber'in ana rahmine düştüğü gece Mekke'deki bütün hayvanların dile gelip nübüvvetini haber verdiği, sünnetli olarak doğduğu, ilk önce nûr-ı Muhammedî'nin yaratıldığı ve bunun alınanda parladığı, gölgesinin bulunmadığı, terinin gül koktuğu, idrarının hastalara şifa verdiği, dışkısını toprağın daima örttüğü, ağaçların nübüvvetini ifade ettiği, ölüleri dirilttiği, elinin ve asâsının nur saçtığı, ölülerle konuştuğu, geçmiş peygamberlere verilen bütün mucizelerin kendisine de verildiği, savaşlarda zafer kazanmak için kendi adının anılmasını telkin ettiği, kâinatın onun hürmetine yaratıldığı, gökten inen bir levha üzerinde bütün peygamberlerle birlikte onun da resminin bulunduğu ve bu levhanın Bizanslılar'ca saklandığı, Hızır ve İsa peygamberlerle bulunduğu, dünyanın bir tence-re şeklinde olup güneşin onu alt taraftan ısıttığı, batan güneşi battığı anda geri getirdiği, melekût âleminde ve Hindistan'ın bazı yörelerindeki güller üzerinde Hulefâ-yi Râşidîn'in adlarının yazıldığı gibi pek çok mevzû rivayet nakledilmiştir. Bunlardan Resûl-i Ekrem'in şahsiyle ilgili olanlar Kur'an'ın tasvir ettiği "beşer resul" kavramına (meselâ bk. el-İsrâ 17/93-94; el-Kehf 18/110) aykırıdır. Ayrıca eserde yer verilen rivayetlerin bir kısmı Kur'an'ın nüzûl sırasına, tarihî gerçeklere ve kevnî hakikatlere aykırı bilgiler ihtiva et-

mektedir. Hıristiyanların Hz. İsa'yı tanılaştırmasına benzer bir yaklaşımla Hz. Peygamber'in nübüvvetini kanıtlamaya çalışmanın isabetli olmadığı açıktır. Bunun yanında, "Sizden biriniz beni eşinden ve çocuklarından daha fazla sevmedikçe iman etmiş olmaz" hadisini, Resûl-i Ekrem'in istemesi halinde ashabın eşlerini boşayıp ona nikâhlamaları gerektiği şeklinde yorumlaması örneğinde olduğu gibi (III, 297, 298) eserde nübüvvet makamına yakışmayan telakkilere de yer verilmiştir.

el-Ğaşâ'îş üzerinde ihtisar, şerh ve nazma çevirme şeklinde çeşitli çalışmalar yapılmıştır. İlk olarak bizzat müellif eserini *Ünmûzecü'l-lebîb* adıyla ihtisar etmiştir (Hacı Selim Ağa Ktp., nr. 161; Süleymaniye Ktp., Cârullah Efendi, nr. 2087). Bu eseri başka bir müellifin kendisine nisbet etmesi üzerine Süyûtî *el-Fârîk beyne'l-muşannif ve's-sârîk* adlı bir risâle yazarak bu intihal olayını açığa çıkarmıştır (*Keşfü'z-zunûn*, I, 705-706). Muhammed Abdürraûf el-Münâvî *Ünmûzecü'l-lebîb'e*, *el-'Ucletü's-seniyye 'ale'l-ğaşâ'îş'in-nebeviyye* (Beyazıt Devlet Ktp., nr. 1118; Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 4405) ve *Şerhu's-şemâ'ili'n-nebeviyye ve'l-ğaşâ'îş'i'l-Muşafaviyye* (Râgıb Paşa Ktp., nr. 281) adlarıyla biri büyük, diğeri küçük olmak üzere iki şerh yazmıştır. *Ünmûzecü'l-lebîb* çeşitli âlimlerce nazma çekilmiş olup Abdülbâki b. Muhammed el-Menûfî'nin *el-Kevkebü'l-münîr bi-ğaşâ'îş'in-nebiyyi'l-beşîrî* (Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 372/2), İbn Allân'ın *Fethu'l-ğarîbi'l-mucîb fi nazmi ğaşâ'îş'i'l-ğabîbî*, Âişe el-Bâniyye'nin *ed-Dürrü'l-ğâ'îş fi bahri'l-mu'cizat ve'l-ğaşâ'îş'i* (Brockelmann, *GAL*, II, 184; *Suppl.*, II, 181) bunlar arasında sayılabilir.

Süleymaniye Kütüphanesi'nde bir yazma nüshası bulunan eser (Damad İbrâhim Paşa, nr. 294) 1319'da Haydarâbâd'da, 1320'de Beyrut'ta basılmıştır. Muhammed Hafî Herrâs, dipnotları eklemek ve ihtiva ettiği rivayetleri isnad ve metin açısından tenkide tâbi tutmak suretiyle eseri üç cilt halinde yayımlamıştır (Kahire 1386-87/1967).

BİBLİYOGRAFYA :

Süyûtî, *el-Ğaşâ'îşü'l-kübrâ* (nşr. M. Halîl Herrâs), I-III, Kahire 1386-87/1967; Halîmî, *el-Minhâc*, I, 239; *Keşfü'z-zunûn*, I, 705-706; II, 1192, 1560; *Hediyetü'l-'ârifîn*, I, 538; Serkîs, *Mu'cem*, I, 1079; Brockelmann, *GAL*, II, 184; *Suppl.*, II, 181; III, 901; Ahmet Özel, "Bâniyye", *DİA*, V, 213.

YUSUF ŞEVKİ YAVUZ

HASÂİSÜ'n-NEBÎ

(خصائص النبي)

Allah'ın

sadece Hz. Muhammed'e lutfettiği özellikleri ifade eden tabir ve bunları ele alan eserlerin ortak adı.

Hasâis kelimesi, "bir şeye veya bir kimseye sadece onda bulunan bir özellik ile üstünlük nisbet etmek" anlamındaki *hass* (husûs) masdarından isim olan *hâssiyetin* çoğulu olup "meziyetler ve üstün özellikler" demektir (*Lisânü'l-'Arab*, "hşş" md.; *Kâmus Tercümesi*, II, 1166). Bu kelimeye ilk döneme ait sözlüklerde rastlanmaz. Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed el-Kummî'nin (ö. 350/961) *Ğaşâ'îşü'n-nebî* adlı eseri terimin ilk defa IV. (X.) yüzyılda kullanıldığını göstermektedir.

Hasâisü'n-nebînin Kur'an ve Sünnet'te birçok delili vardır. Özellikle Ahzâb süresinin yarısı (33/28-59) Resûl-i Ekrem'e ait hükümlerden bahseder. Yine Resûlullah'a gece namazı kılmasını emreden âyette "sana mahsus bir nâfile olmak üzere" (el-İsrâ 17/79) ifadesi de bunu belirtir. Hadislerde bizzat Hz. Peygamber'in bazı uygulamaları kendisine münhasır kıldığı görülür. Meselâ Resûlullah, Mekke'nin Harem bölgesinde yasaklanan fiilleri sayarken kendisinin bu yerde savaştığını söyleyerek aynı şeyi isteyebileceklere karşı Allah'ın bu izni fetih günü kısa bir süre için yalnız kendisine verdiğini belirtmiş ve ardından Harem'in eski statüsüne döndüğünü bildirmiştir (Buhârî, "İlim", 37). İbn Hacer, söz konusu hadisten çıkarılan hükümleri açıklarken bu fiilin Hz. Peygamber'in hasâisinden olduğunu, ayrıca ona has bazı imtiyazların bulunduğunu ispat ettiğini kaydetmektedir (*Fethu'l-bârî*, I, 199).

Hasâis müellifleri Resûl-i Ekrem'e münhasır kılınan ilâhî hüküm ve lutufları genellikle farzlar, haramlar, mubahlar ve sadece ona lutfedilen üstünlükler olmak üzere dört grup halinde incelemişlerdir. Yalnız Hz. Peygamber'e münhasır kılınan farzlar şunlardır: Kuşluk, vitir ve tehecüd namazlarını kılmak, kurban kesmek, misvak kullanmak, hilim sahibi insanlarla istişare etmek, sayıca çok olsa bile düşmana karşı koymak, borçlu olarak vefat eden müslümanların borçlarını ödemek, başladığı bir nâfile ibadeti yarım bırakmamak, kötülüğü en uygun şekilde bertaraf etmek. Bunlar müslümanlara da tavsiye edilmekle beraber Resûl-i Ekrem'e farz kılınmıştır.